

פתרון הבחינה

תנ"ך

ק"ץ תשע"ח, 2018, שאלון 1281

מוגש ע"י צוות המורים של "יואל גבע"

הערות:

1. התשובות המוצגות כאן הן בגדר הצעה לפתרון השאלון.

2. תיתכנה תשובות נוספות, שאינן מוזכרות כאן, לחלק מהשאלות.

פרק ראשון – היסטוריוגרפיה ונבואה (56 נקודות)

הנבחנים ידרשו לענות על שתיים מהשאלות 1-3 (לכל שאלה - 28 נקודות): **בכל אחת מהשאלות**

שנבחרו סעיף א' חובה (12 נקודות), ויש לבחור שניים מהסעיפים ב-ד (לכל סעיף - 8 נקודות).

שאלה 1

סעיף א' (חובה)

(1) החטא שחטא שלמה בזקנתו, הוא: עבודת אלילים. מה שגרם לו לחטוא: אהבתו לגנים

נוכריות. ביסוס: "ויהי לעת זקנת נשיו חטו את לבבו אחרי אלהים אחרים ולא היה

לבבו שלם עם ה' אלהיו".

(2) האירוע שהתרחש בעקבות חטאיו של שלמה הוא: פילוג הממלכה. ישראל חלקה לשתי

ממלכות, ממלכת ישראל הצפונית וממלכת יהודה הדרומית.

סעיף ב' ד

(1) קשריו של שלמה עם נשים נוכריות, מאירים את דמותו באור שונה בכל אחד מן הקטעים:

במלכים א' י"א: קשרי שלמה עם נשים נוכריות, מאירים אותו באור שלילי בשל אהבתו

לנוכריות, החל שלמה בעבודת אלילים. כל אחת מנשותיו הנוכריות עבדה את האל שלה מבית,

ושלמה נהג כמותן.

במלכים א' י': ספור שלמה ומלכת שבא, מאיר את דמותו באור חיובי. שלמה מוצג כמלך עשיר

חכם, המפורסם בקרב העמים והמלכים האחרים. כמו כן, הסיפור מעיד על יכולתו לקשור

קשרי מסחר המועילים לממלכתו.

(2) המטרה של הסופר המקראי בתיאור השונה של דמותו של שלמה בכל אחד מן הקטעים היא: להציג את שלמה כבן אנוש, העושה טעויות. במלכים א' י, מוצג שלמה כמלך, חכם, עשיר, מפורסם, המעורר התפעלות. לעומת זאת, במלכים א' י"א, הוא מוצג ככל האדם: הוא הולך אחר תאוותיו, נושא לו נוכריות ואף חוטא להן בעבודה זרה. אף: להציג את הנישואין לנוכריות כגורם שלילי, העלול להביא אדם מישראל לחטוא להן. במלכים א' י, שלמה מוצג באור חיובי, שכן אין הוא נגרר אחר אמונותיה של מלכת שבא. לעומת זאת, קשריו עם הנשנים הנוכריות במלכים א' י"א מוביל אותו לחטוא, כיוון שהוא נישא להן, ומדרדר בעקבותיו.

סעיף ג' י

(1) דוד מוזכר בפסוקים 4, 6, בניגוד לשלמה. שלמה אינו דבק בה' ואינו מקפיד על מצוות ה', בניגוד לדוד, שהקפיד לעשות כרצון ה'. דוד מוזכר בפסוקים 12-13, כסיבה שבגללה ה' דוחה את עונש פילוג הממלכה. בזכות דוד, יהיה נאמן לה', פילוג הממלכה יתרחש בדרך הבא, ולא בימי שלמה.

(2) הסיבה שירבעם מוזכר בפסוקים אלה דומה לסיבה שבגללה הוזכר דוד בפסוקים 4, 6. בשני הכתובים מטרת ההשוואה בין שני המלכים היא להדגיש את חומרת החטא של המלך הנוכחי: במלכים א' ט"ז, מושווים חטאי אחאב לחטאי ירבעם על מנת להדגיש שחטאי אחאב חמורים יותר מחטאי ירבעם. בדומה להשוואת שלמה לדוד, שם נאמר ששלמה פועל בניגוד לדוד: דוד היה צדיק ואילו שלמה חטא.

סעיף ד' י

(1) שלמה המלך הרבה במפעלי בנייה בארץ ובעיקר בירושלים, בירת ישראל: "שלמה בנה את המלוא סגר את פרץ עיר דוד אביו". דווקא פעולה זו היא שגרמה לפירוד לשבירת הסולידריות הבין שבטית. שבטי ישראל חשו מקופחים ומופלים לרעה (לעומת שבט יהודה שהיה פטור ממס, ושהבנייה נערכה בשטחו), מאחר ועליהם חוטלה מלאכת הבנייה והמס עובדות אלה גרמו למרד שבטי הצפון בשלמה: "ויפקד אותו לכל סבל בית יוסף" שבטי הצפון, הם הסובלים ממפעלי הבנייה והמס של שלמה.

(2) המעשה הסמלי של קריעת השלמה לשנים עשר קרעים, ממחישה את פילוג הממלכה באופן הבא: קריעת השלמה ל-12 חלקים כסמל ל-12 השבטים. אחיה נותן לירבעם 10 חלקים, המסמלים את מלכותו העתידית על 10 שבטי הצפון, בעוד שלבית דוד, נותר חלק אחד, המסמל את שלטונו על שבטי יהודה ובנימין: "ויאמר לירבעם קח לך עשרה קרעים כי כה אמר ה' אלהי ישראל קרע את הממלכה מיד שלמה ונתתי לך את עשרה השבטים והשבט האחד יהיה לו למען עבדי דוד".

שאלה 2,

סעיף א' (חובה)

(1)

(2)

סעיף ב'

(1)

(2)

סעיף ג'

(1)

(2)

האירוע בתולדות ממלכת ישראל הוא: גלות ממלכת ישראל על ידי אשור.

השנה בה התרחש האירוע: 722/1 לפנה"ס

הסיבה הדתית לאירועים: הושע בן אלה, מלך ישראל, היה מלך חוטא לה'. כתוצאה מכך ה' העניש את ישראל והגלה אותה. באמצעות אשור.

הסיבה הרגאלית לאירועים: הושע בן אלה, מלך ישראל, שהיה מלך ואסל (משועבד) לאשור, מרד באשור (הפסיק לשלם מיסים, וקשר קשר נגד אשור עם מצרים).

כתוצאה ממרד זה, מלך אשור הגלה את ממלכת ישראל לרחבי האימפריה האשורית.

הקושי העולה מפסוק 2, על פי נוסח המסורה הוא: כיצד יתכן שה' העניש את ישראל בעונש כה חמור, גלות, והרי שהושע, מלך ישראל, בזמן הגלות, לא היה המלך החוטא ביותר מכל

מלכי ישראל (המלכים שקדמו לו חטאו באופן חמור יותר ממנו)?

תרגום השבעים פותר את הקושי באופן הבא: לפי הנוסח של התרגום, הושע היה המלך החוטא ביותר מכל מלכי ישראל, בכך, מצדיק התרגום את העונש הכבד שהביא ה' על

ממלכת ישראל דווקא בתקופתו של הושע.

הגרסה של תרגום השבעים לא עולה בקנה אחד עם המתואר בפסוקים 7-17. בפסוקים אלה מפרט המחבר את חטאי עבודת האילים של עם ישראל לה', ואת כפיות הטובה של העם כלפי ה' החל מציאת מצרים. בנוסף, המחבר מדגיש, שלמרות כל האזהרות שה' הזהיר את

העם בעבר באמצעות נביאיו, העם לא שמע בקול ה', והמשיך לחטוא. לאור זאת הגלות היא עונש על חטאיהם המצטברים של הדורות הקודמים, ולא על חטאו של הדור הנוכחי (גמול קיבוצי לדורות).

שני הנימוקים לעונש זה הם:

1) פילוג הממלכה - ממלכת ישראל בחרה, על דעת עצמה, להתפלג מבית דוד, ולהמליך על עצמה את ירבעם בן נבט.

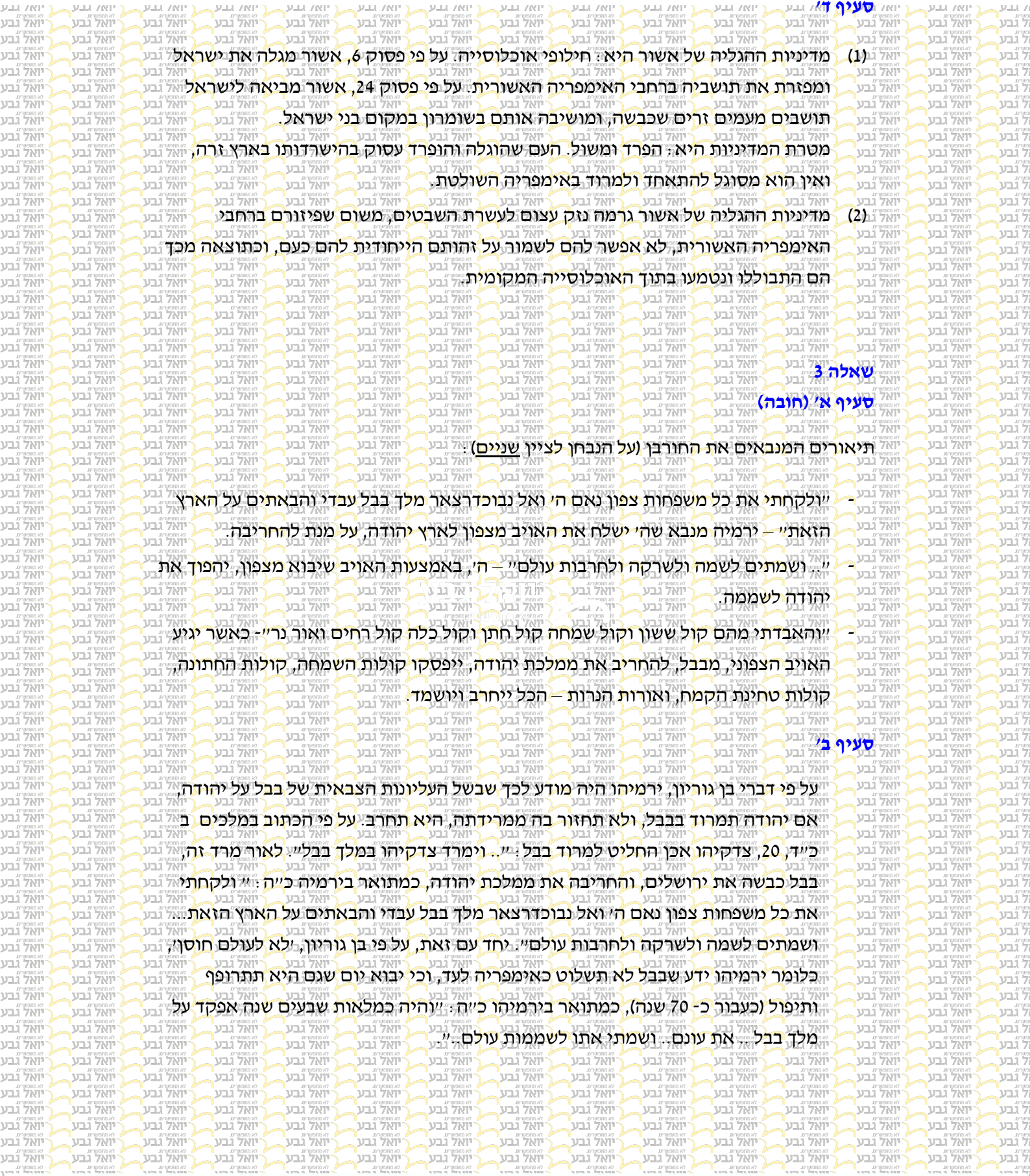
2) חטאי ירבעם - ירבעם היה מלך חוטא, אשר גרם גם לעם לחטוא ולסטות מעם ה'.

המחבר מטיף מוסר לאנשי יהודה, על מנת להזהירם. ממלכת יהודה חוטאת כמו ישראל ולכן צפוי לה גורל זהה. כלומר, אם יהודה תמשיך לחטוא, כפי שממלכת ישראל חוטאת, היא תיענש באותו אופן, וגם היא תוגלה. גם ישראל לא שמרה את מצוות ה' אלהיהם וילכדו בחקות ישראל אשר עשו.

נחידת על פסיכומטרי
ביואל גבע ←

הזדמנות לעתודה יש פעם בחיים.
אל תתפשר עליה.

סעיף ז'

1)

מדיניות ההגנה של אשור היא: חילופי אוכלוסייה על פי פסוק 6, אשור מגלה את ישראל ומפזרת את תושביה ברחבי האימפריה האשורית. על פי פסוק 24, אשור מביאה לישראל תושבים מעמים זרים שכבשה, ומושיבה אותם בשומרון במקום בני ישראל. מטרת המדיניות היא: הפרד ומשול. העם שהוגלה והופרד עסוק בהישרדותו בארץ זרה, ואין הוא מסוגל להתאחד ולמרוד באימפריה השולטת.

2)

מדיניות ההגנה של אשור גרמה נזק עצום לעשרת השבטים, משום שפזורה ברחבי האימפריה האשורית, לא אפשרה להם לשמור על זהותם הייחודית להם כעם, וכתוצאה מכך הם התבוללו ונטמעו בתוך האוכלוסייה המקומית.

שאלה 3

סעיף א' (חובה)

תיאורים המנבאים את החורבן (על הכתוב לצייץ שניים)

"ולקחתי את כל משפחות צפון נאם ה' ואל נבוכדנצר מלך בבל עבדי והבאתים על הארץ הזאת" – ירמיה מנבא שה' שלח את האויב מצפון לארץ יהודה, על מנת להחריבה.

"ושמתים לשמה ולשרקה ולחרבות עולם" – ה', באמצעות האויב שיבוא מצפון, יהפוך את יהודה לשממה.

"והאבדתי מהם קול ששון וקול שמחה וקול חתן וקול כלה וקול רחים ואור נר" – כאשר יגיע האויב הצפוני, מבבל להחריב את ממלכת יהודה, יפסקו קולות השמחה, קולות החתונה

קולות טחינת הקמח, ואורות הנרות – הכל ייחרב ויושמד.

סעיף ב'

על פי דברי בן גוריון, ירמיהו היה מודע לכך שבשל העליונות הצבאית של בבל על יהודה, אם יהודה תמרוד בבבל, ולא תחזור בה ממרידתה, היא תחריב. על פי הכתוב במלכים ב'

י"ב כ"ד, 20, צדקיהו אכן החליט למרוד בבבל... וימרד צדקיהו במלך בבל... לאור מרד זה, יבבל כבשה את ירושלים, והחריבה את ממלכת יהודה, כמתואר בירמיהו כ"ה: ולקחתי את

את כל משפחות צפון נאם ה' ואל נבוכדנצר מלך בבל עבדי והבאתים על הארץ הזאת: ושמתי לשמה ולשרקה ולחרבות עולם! יחד עם זאת, על פי בן גוריון, לא לעולם חוסן, כלומר ירמיהו ידע שבבל לא תשלוט באימפריה לעד, וכי יבוא יום שגם היא תתרופף

ותיפול (כעבור כ- 70 שנה), כמתואר בירמיהו כ"ה: "והיה כמלאות שבעים שנה אפקד על מלך בבל את עונם... ושמתי אתן לשממות עולם"

יואל גבע

יואל גבע

יואל גבע

פרק שני – נושאי החובה (24 נקודות)

הנבחנים נדרשו לענות על שלוש מתוך השאלות 4-7 (לכל שאלה – 8 נקודות)

חוק

שאלה 4

סעיף א'

שתי דרכי ההתנהגות של תושבי הערים הרחוקות הן: האחת: היענות להצעת הכניעה, שתוצע להם ע"י עם ישראל, והשנייה: סירוב להיכנע לעם ישראל. כל אחת משתי הדרכים גוררת התנהגות שונה של עם ישראל כלפיהם: במידה ותושבי העיר הרחוקה נענים להצעת הכניעה, הם ישועבדו לישראל, וישלמו לעם ישראל מס.

במידה ותושבי העיר הרחוקה מסרבים להיכנע לעם ישראל, על עם ישראל להילחם בהם (להטיל על העיר מצור), להכניעם, להרוג את כל הזכרים בעיר, ולקחת את הטף, הנשים והרכוש כשלל.

סעיף ב'

(1) בני ישראל מצווים להחרים את כל תושבי הערים הקרובות. אין להציע להם להיכנע, אלא להילחם בהם, להכניעם ולהשמידם באופן טוטלי: "לא תחיה כל נשמה כי החרם תחרמם." הסיבה לציווי לנהוג בהם כך היא סיבה דתית: יש להשמיד את כל תושבי הערים הקרובות, על מנת שלא יסיתו את עם ישראל לעבודה זרה ולעזיבת ה': "למען אשר לא יאמרו בלבם: לא ילמדו אתכם לעשות ככל תועבתם אשר עשו לאלהיהם וחסאתם לה' אלהים".

(2) הקושי המוסרי העולה מהיחס כלפי הערים הקרובות הוא: כיצד ייתכן שיש להשמיד עמים שלמים (ועוד מבלי לאפשר להם להיכנע תחילה), חרי מדובר במעשה לא מוסרי/לא אנושי? וכך נתקבלה תשובת נוספות:

חכמה

שאלה 5

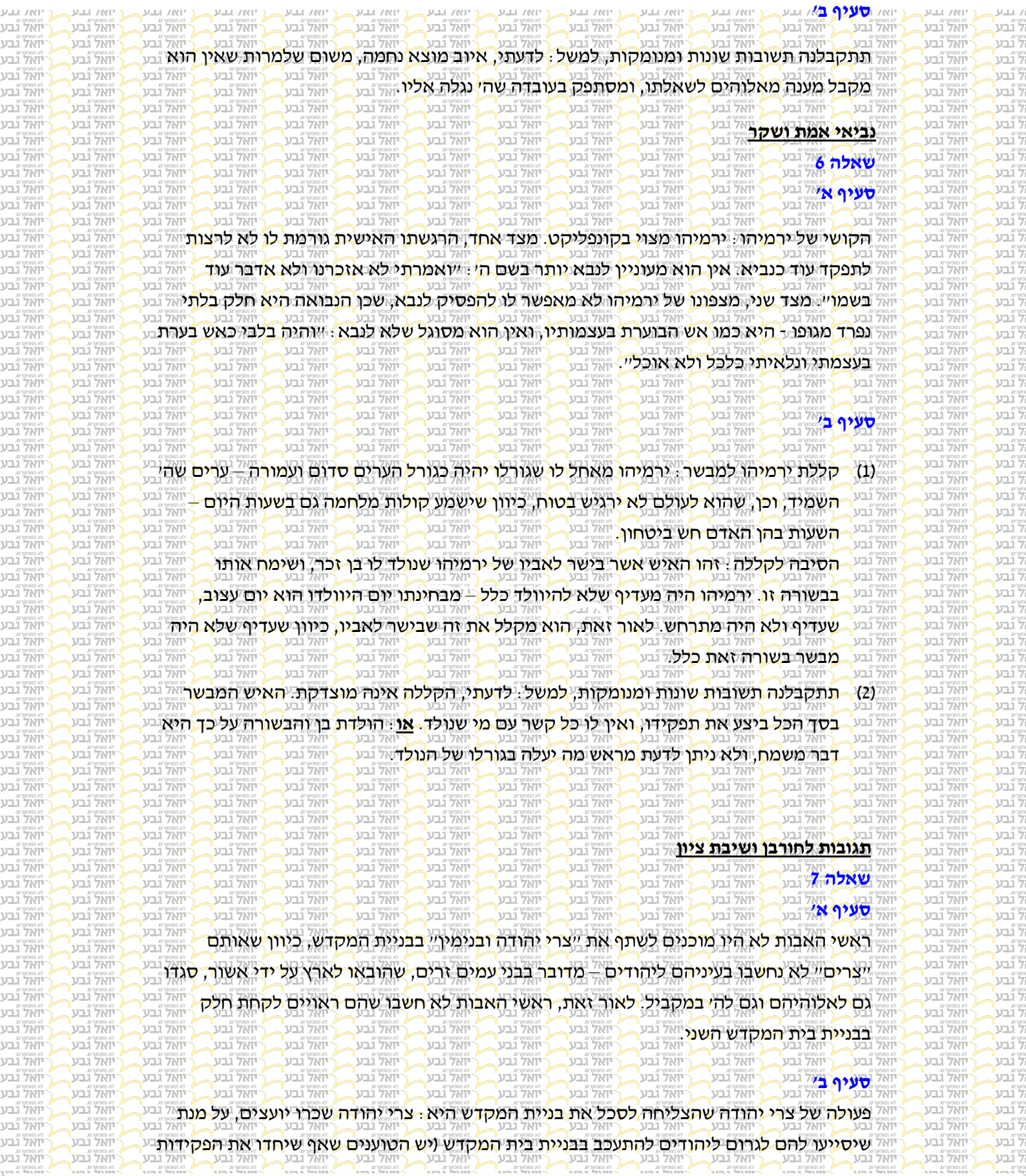
סעיף א'

איוב מביע בדבריו חרטה: איוב מואס בדברי התלונות שהטיח כלפי אלוהים, וחוזר בו ללאות חרטה הוא יושב בעפר ואפר – על הארץ ומודה שטעה בכך. שבא בתלונות כלפי ה', כעת, לאחר שה' נגלה אליו, הוא מכיר ביכולתו הבלתי מוגבלת של ה' ובחוכמתו הרבה מצד אחד, ובחולשתו וחסרו יכולתו (שלו עצמו) להבין ולתפוס את האל מצד שני. איוב מצא נחמה: איוב אמנם טוען שאין הוא יכול להבין את אלוהים, אך הוא מתנחם בכך, שבעת ה' זכה להתגלות ישירה של ה' (שכן עד כה הכיר אותו משמועות ששמע מפי חכמים). עצם התגלות ה' לאיוב מנחמת אותו.

נחידת על פסיכומטרי
ביואל גבע ←

הזדמנות לעתודה יש פעם בחיים.
אל תתפשר עליה.

סעיף ב'

תתקבלנה תשובות שונות ומנומקות, למשל: לדעתי, איוב מוצא נחמה, משום שלמרות שאין הוא מקבל מענה מאלוהים לשאלתו, ומסתפק בעובדה שה' נגלה אליו.

נביאי אמת ושקר

שאלה 6

סעיף א'

הקושי של ירמיהו: ירמיהו מצוי בקונפליקט. מצד אחד, הרגשתו האישית גורמת לו לא לרצות יואל בעל תפקיד עוד כנביא. אין הוא מעוניין לנבא יותר בשם ה'. יואמרתיו לא אזכרנו ולא אדבר עוד בשמו. מצד שני, מצפונו של ירמיהו לא מאפשר לו להפסיק לנבא, שכן הנבואה היא חלק בלתי נפרד מגופו - היא כמו אש הבוררת בעצמותיו, ואין הוא מסוגל שלא לנבא: יוהיה בלבן כאש בעורת בעצמתו ונלאיתי כלכל ולא אוכלי.

סעיף ב'

(1) קללת ירמיהו למבשר: ירמיהו מאחל לו שגורלו יהיה כגורל הערס סדום ועמורה - ערים שהן השמיד, וכן, שהוא לעולם לא ירגש בטוח, כיוון שישמע קולות מלחמה גם בשעות היום - השעות בהן האדם חש ביטחון.

הסיבה לקללה: זהו האיש אשר בישר לאביו של ירמיהו שנוולד לו בן זכר, ושימח אותו בבשורה זו. ירמיהו היה מעדיף שלא להיוולד כלל - מבחינתו יום היוולדו הוא יום עצוב, שעדיף ולא היה מתרחש. לאור זאת, הוא מקלל את זה שבישר לאביו, כיוון שעדיף שלא היה מבשר בשורה זאת כלל.

(2)

תתקבלנה תשובות שונות ומנומקות, למשל: לדעתי, הקללה אינה מוצדקת. האיש המבשר בסך הכל ביצע את תפקידו, ואין לו כל קשר עם מי שנוולד. אך: הולדת בן והבשורה על כך היא דבר משמח, ולא ניתן לדעת מראש מה יעלה בגורלו של הנוולד.

תגובות לחורבן ושיבת ציון

שאלה 7

סעיף א'

ראשי האבות לא היו מוכנים לשתף את "צרי יהודה ובנימין" בבניית המקדש, כיוון שאותם "צרים" לא נחשבו בעיניהם ליהודים - מדובר בבני עמים זרים, שהובאו לארץ על ידי אשור, סדו גם לאלוהיהם וגם לה' במקביל. לאור זאת, ראשי האבות לא חשבו שהם ראויים לקחת חלק בבניית בית המקדש השני.

סעיף ב'

פעולה של צרי יהודה שהצליחה לסכל את בניית המקדש היא: צרי יהודה שכר יועצים, על מנת שיסייעו להם לגרום ליהודים להתעכב בבניית בית המקדש. איש הטוענים שאף שיחדו את הפקידות

הפרסית, על מנת שזו תעכב את הבנייה). פעולה זו הצליחה, כיוון שבמשך כל תקופת כורש מלך פרס, לא הוקם בית המקדש, אלא רק לאחר עלייתו של דרוש, מלך פרס.

פעולה של צרי יהודה שנכשלה לסכל את בניית המקדש היא: צרי יהודה ניסו להבהיל את שבי ציון, ועל דני כך למנוע מהם לבנות את המקדש, אך פעולה זו לא הצליחה – ששבי ציון בנו את המקדש, על אף ניסיונות ההפחדה.

פרק שלישי – נושאי ההרחבה (8 נקודות)

הנבחרים נדרשו לענות על אחת מתוך השאלות 8-9 (לכל שאלה – 8 נקודות)

שאלה 8 סעיף א'

הכהנים והנביאים קובעים גזר דין מוות לירמיהו.

על פי ירמיהו כ"ו, הכהנים והנביאים מאשימים את ירמיהו בנבואת שקר (לטענתם, ירמיהו מנבא בשם ה', אך ה' לא ציווה עליו לומר זאת: "מדוע נבית בשם ה' לאמר בשלו יהיה הבית הזה והעיר הזאת תחרב מאין יושב...").

על פי דברים י"ח, דינו של נביא שקר, המדבר בשם ה' וה' לא שלח, הוא מוות: "ואך הנביא אשר לא יאמר לדבר דבר בשמי את אשר לא צויתו לדבר ואשר ידבר בשם אלהים אחרים ומת הנביא ההוא".

סעיף ב'

(1) לדברי המלבי"ם, העם הצטרף אל הכהנים והנביאים ודרש להמית את ירמיהו, על מנת שלא יהיה מי שיוכל להעביר לו את דברי התוכחה מה', כיוון שידע שהוא נביא אמת.

(2) תתקבלה תשובת שונות מנומקות, למשל: העם העדיף לא לשמוע את דברי התוכחה, כיוון שהוא רצה להמשיך להתנהג כפי שהתנהג עד כה, ואילו דברי ירמיהו, שהם דברי אמת, היו מכריחים את העם לשנות את התנהגותו.

תגובות על החורבן ושיבת ציון

שאלה 9 סעיף א'

על פי תהלים קל"ז, מה שעלול להוביל את העם לשכוח את עברו הוא: הגלות. עצם היות העם בגלות, בארץ נכר מחוץ לארצו, עלול להוביל אותו לשכוח את ארץ מולדתו. את עיר בירתו ואת אמונתו. על פי דברים ו', 4-12, מה שעלול להוביל את העם לשכוח את עברו הוא: כניסתו לארץ.

